

ویژگیهای روانسنجی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی

یاسر رضاپور میرصالح^۱

اکبر آقایانی چاوشی^۲

علی ملازمانی^۳

مصطفی صابری^۴

پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۹/۱۲

دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۵/۲

چکیده

این پژوهش با هدف طراحی و تعیین برخی از ویژگیهای روانسنجی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی به منظور تهیه ابزاری برای سنجش نگرش مذهبی در رابطه زناشویی انجام شد. به این منظور، ۲۴۳ نفر به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای از بین دانشجویان دانشگاه‌های استان تهران و همسران آنها انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش عبارت بود از مقیاس ایمان در رابطه زناشویی که بر اساس مطالعات نظری و پژوهشی و مصاحبه با زوجین مذهبی موفق طراحی شد، پرسشنامه تقدس در ازدواج و مقیاس حضور خداوند در زندگی زناشویی ماهونی و همکاران (۱۹۹۹)، شاخص رضایت زناشویی هادسون (۱۹۹۲) و مقیاس مذهب‌گرایی اسلامی بهرامی احسان (۱۳۸۴). داده‌ها نیز با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی، ضریب همبستگی پیرسون و آزمون t گروه‌های مستقل تحلیل شد. در بررسی یافته‌ها، روایی محتوایی سؤالات از نظر کارشناسان آگاه به موضوع و روایی صوری سؤالات از نظر آزمودنیهای شرکت‌کننده در پژوهش در مرحله پایلوت مورد تأیید قرار گرفت و ۱۹ گویه در این مرحله حذف شد. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد ۳۳ گویه باقیمانده از شش عامل الگوی عملی - اعتقادی دینی، (عدم) تردید اعتقادی، اتکا به خداوند، حضور خداوند، ارزشگذاری مذهبی و مسئولیت‌پذیری دینی اشباع شده است. هم‌چنین نتایج نشان داد که ایمان در رابطه زناشویی دارای روایی هم‌گرایی معنی‌داری با نمره‌های پرسشنامه‌های تقدس در ازدواج، حضور خداوند در رابطه زناشویی، شاخص رضایت عمومی زناشویی، و مقیاس مذهب‌گرایی اسلامی بود ($p < 0/001$). همبستگی نمره‌های آزمودنیها در دوبار اجرای آزمون به فاصله زمانی یک

۱ - نویسنده مسئول: استادیار گروه مشاوره دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اردکان

y.rezapour@ardakan.ac.ir

chavoshi.ak@gmail.com

۲ - استادیار گروه معارف دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله

۳ - دانش آموخته دکتری روانشناسی مرکز تحقیقات علوم رفتاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)

molazamany@gmail.com

m3saberi@gmail.com

۴ - دانش آموخته کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی دانشگاه علامه طباطبایی

هفته معنی‌دار بود ($t=0/85$) که نشان از پایداری بازآزمایی خوب مقیاس می‌داد ($p<0/001$). هم‌چنین ضریب آلفای کرونباخ کل سؤالات استخراج شده $\alpha=0/94$ بود. با توجه به این یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که مقیاس ایمان در رابطه زناشویی، ابزاری با روایی و پایداری مناسب برای سنجش نگرش مذهبی به زندگی زناشویی در زوجین است.

کلیدواژه‌ها: ایمان در رابطه زناشویی، ویژگیهای روانسنجی ازدواج، مذهب.

مقدمه

برخی از پژوهشگران فرض می‌کنند که بیشتر، فعالیت‌های مذهبی است که کیفیت روابط زناشویی را اصلاح می‌کند تا کیفیت روابط بر فعالیت‌های مذهبی تأثیر گذارد (استیسی^۱، ۱۹۹۰). فرض بر این است که مشکلات و تعارض‌های زناشویی موجب گرایش بیشتر به فعالیت مذهبی در زوجها می‌شود، چون مذهب ضمن ارائه راهکارهای مفید، بر حفظ روابط خانوادگی تأکید می‌ورزند. افرادی که ازدواجشان با مشکلاتی روبه‌رو شده، ممکن است برای تحکیم بخشیدن به روابط خود به مذهب روی آورند. این نظریه، که افراد برای حل مشکلات زندگی خود فعالیت‌های مذهبی خود را افزایش می‌دهند با مطالعه سالیوان و کارنی^۲ (۲۰۰۸) مطابقت دارد؛ با وجود این در مطالعه‌ای، ماهونی^۳ و همکارانش (۱۹۹۹) دریافتند که روابط متقابل و دوسویه‌ای بین کیفیت روابط زناشویی و انگیزش‌های مذهبی درونی وجود دارد. آنها پرسشنامه‌هایی در اختیار ۹۷ زوج قرار دادند که در مورد قداست ازدواجشان بود (شامل وجود درک شده خداوند در روابط زناشویی خود و همچنین تعاریف و عقاید مقدس در مورد ازدواج). نتایج مطالعه آنها نشان داد زوجینی که از رضایت بیشتری در روابط خود برخوردار بودند، بیشتر در فعالیت‌های مشترک مذهبی (به عنوان علاقه مشترک و شیوه‌ای برای تحکیم روابط خود) شرکت می‌کردند و عقاید قویتری در مورد قداست ازدواج خود داشتند (ماهونی و همکاران، ۱۹۹۹).

مفهوم‌سازی افراد از ازدواج (یا نگرش آنها به زندگی زناشویی) بر رفتارهای زناشویی و پیامدهای این رفتارها در زندگی زناشویی تأثیر زیادی دارد؛ برای مثال، افرادی که به ازدواج به عنوان رابطه‌ای دائمی و رابطه‌ای که در تمام طول عمر تداوم پیدا می‌کند، نگاه می‌کنند، معمولاً طلاق را به عنوان گزینه‌ای^۴ در رویارویی با مشکلات زناشویی در نظر نمی‌گیرند (آماتو و بوث^۵، ۱۹۹۷). از طرفی دیگر، کسانی که فکر می‌کنند ازدواج چیدمان تخصصی شده جنسی وراثتی^۶ است، فرض می‌کنند که باید نقش‌های خاص را بدون توجه به وضعیت و یا تمایلات همسرشان انجام دهند (اپونهمر^۷، ۱۹۹۴) که ممکن است به رفتارهای خشمگینانه، شکایت‌آمیز و لجوجانه

1 - Stacey

2 - Sullivan & Karney

3 - Mahoney

4 - Option

5 - Amato & Booth

6 - Inherently gender-specialized arrangement

7 - Oppenheimer

منجر شود. بنابراین داشتن نگرشی خاص به زندگی زناشویی، پیامدهای زناشویی خاص خود را دارد. اهمیت این موضوع از آنجا بیشتر می‌شود که امروزه ما شاهد تغییرات گسترده‌ای در نگرش افراد به زندگی به طور کلی، و به زندگی زناشویی به طور خاص هستیم. الگوهای ازدواج و زندگی زناشویی و هم‌چنین معنایی که زوجین برای زندگی زناشویی دارند، نه تنها در جوامع غربی تغییری اساسی یافته است، بلکه در ایران نیز ما شاهد تغییر الگوهای ازدواج و نگرش به زندگی زناشویی بین جوانان هستیم (مهاجرانی، ۱۳۸۹). جامعه کنونی در حال تجربه کردن بعضی از تغییرات قابل توجه مربوط به این مسئله است که ممکن است شیوه تفکر و تجربه موضوعات مربوط به ازدواج را تحت تأثیر خود قرار دهد؛ برای مثال، امروزه برخی ازدواجها در جوامع غربی به صورت زندگیهای هم‌خانه‌ای^۱ (ازدواج سفید) انجام می‌شود (کوپن^۲ و همکاران، ۲۰۱۳). در ایران نیز تغییر قابل ملاحظه‌ای در الگوی سنی ازدواج دیده می‌شود که می‌تواند حاکی از افزایش تجرد و کاهش عمومیت ازدواج در دهه‌های آینده باشد. احتمالاً افزایش گرایش به طلاق نیز ناشی از این تغییر نگرش به ازدواج و رابطه زناشویی است (مهاجرانی، ۱۳۸۹)؛ با وجود این نگرش مذهبی در زندگی زناشویی، که به اهمیت ازدواج به عنوان رابطه‌ای مقدس و نهادی که از سوی خداوند بنا نهاده شده است، تأکید می‌کند (دولاهیت^۳ و همکاران، ۲۰۱۲)، موجب می‌شود جامعه در برابر تغییرات مصون بماند. به‌رغم اهمیت تأکید بر نگرش مذهبی به رابطه زناشویی، پژوهشها در زمینه بررسی باورهای مذهبی به زندگی زناشویی تاکنون بسیار محدود بوده است (دولاهیت و همکاران، ۲۰۱۲).

در عوض، پژوهشهای بسیاری تاکنون در مورد رابطه باورهای مذهبی و رضایت زناشویی (برای مثال، آتکینز و کسل^۴، ۲۰۰۸؛ اوراتینکال و ونستینوگن^۵، ۲۰۰۶؛ احمدی، فتحی آشتیانی و عرب نیا، ۱۳۸۵؛ خدایاری فرد و همکاران، ۱۳۸۶) یا اثربخشی آموزه‌های دینی بر رضایت زناشویی (لامبرت^۶ و دولاهیت، ۲۰۰۶؛ رایبسون^۷، ۱۹۹۴؛ زاده‌وش و همکاران، ۱۳۹۰؛ منجری، شفیق آبادی و سودانی، ۱۳۹۰) هم در داخل و هم در خارج از کشور انجام شده؛ اما هیچ‌کدام

1 - Cohabitation
 2 - Copen
 3 - Dollahite
 4 - Atkins & Kessel
 5 - Orathinkal & Vansteenwegen
 6 - Lambert
 7 - Robinson

تاکنون به بررسی وضعیت باورهای مذهبی به عنوان بخشی از رضایت زناشویی یا به عبارتی به بررسی نگرش مذهبی زوجین در رابطه زناشویی نپرداخته است. در این مورد دو نکته حائز اهمیت است: اول اینکه معمولاً در این پژوهشها بدون در نظر گرفتن وضعیت باورهای مذهبی در رضایت زناشویی افراد، تنها به ارائه کلی آموزه‌های مذهبی برای بهبود رضایت زناشویی افراد اقدام می‌شود (لامبرت و دولاهیت، ۲۰۰۶) که این مسئله به نوبه خود نقطه ضعفی به شمار می‌رود. دوم اینکه در بسیاری از پژوهشهایی که در آنها از پرسشنامه‌های مرسوم سنجش رضایت زناشویی (که عمدتاً هم بر اساس الگوهای فرهنگی و دینی ایرانی ساخته نشده است)، استفاده می‌شود، مشاهده می‌شود که افراد نمره کمی در رضایت زناشویی می‌گیرند؛ اما ملاکهای نارضایتی زناشویی مانند ترک رابطه، خیانت زناشویی و غیره را ندارند و با امیدواری و قوت قلبی برای بهبود رابطه خود تلاش می‌کنند و با تکیه بر باورهای، وضعیت موجود را به امید بهبود در آینده تحمل می‌کنند (رضاپور میرصالح، ۱۳۸۹ و ۱۳۹۲). یافته‌های پژوهشهای کیفی در ایران نشان می‌دهد که یکی از مهمترین عقایدی که در این موارد باعث می‌شود فرد به‌رغم داشتن نمره کم در پرسشنامه رضایت زناشویی، باز به تعهدات زناشویی و تکالیف خود در مقابل همسرش پایبند باشد، باورها و اعتقادات مذهبی است (رضاپور میرصالح، ۱۳۹۲). این مسئله نشان می‌دهد، اگر فردی در پرسشنامه‌های معمول رضایت زناشویی نمره کمی به دست می‌آورد ولی پیامدهای رضایت زناشویی کم در وی مشاهده نمی‌شود؛ بنابراین احتمال دارد پرسشنامه‌های معمول سنجش رضایت زناشویی نقص داشته، و بُعد دیگری هم در رضایت زناشویی باشد که طراحان این پرسشنامه‌ها از آن غفلت کرده‌اند که عمدتاً از فرهنگی غیر ایرانی و اسلامی بوده‌اند؛ بُعدی که نمره فرد در آن نشان می‌دهد که فرد تا چه اندازه بر تعهدات زناشویی خود علاوه بر تعارضاتی که با همسر خود دارد پایبند می‌ماند. پژوهشهای رابطه‌ای یا اثربخشی آموزه‌های مذهبی بر رضایت زناشویی اصلاً نمی‌تواند این بعد را در نظر بگیرد و چه بسا با غفلت این بخش از رضایت زناشویی (نگرش مذهبی به رابطه زناشویی) بسیاری از یافته‌های آنها از اعتبار می‌افتد. در پژوهشهای مداخله‌ای، معمولاً آموزه‌های مذهبی برای افرادی به کار برده می‌شود که وضعیت نگرش مذهبی آنها به رابطه زناشویی مشخص نیست و معنا و مفهوم رضایت زناشویی معنوی برای آنها نامشخص است.

بنابراین با توجه به اهمیت این موضوع، تهیه ابزاری که در مرحله اول و قبل از پژوهشهای دینی در حوزه رابطه زناشویی، بتواند وضعیت نگرش مذهبی زوجین به رابطه زناشویی یا چگونگی ورود باورهای مذهبی زوجین به رابطه زناشویی را مورد ارزیابی قرار دهد، ضروری به نظر

می‌رسد. چند پژوهش محدود در جوامع غیر ایرانی هنگام مطالعات خود به تهیه پرسشنامه‌های سنجش نگرش مذهبی به زندگی زناشویی پرداخته‌اند (مانند پرسشنامه‌های تقدس در ازدواج و حضور خداوند در رابطه زناشویی ماهونی و همکاران، ۱۹۹۹ و مقیاس ازدواج مذهبی^۱ کلبرت^۲، ۲۰۰۷)؛ اما به چند دلیل نمی‌توان به اعتبار این ابزارها اطمینان کرد: دلیل اول اینکه هدف اصلی این پژوهش تهیه مقیاسی برای سنجش نگرش مذهبی به رابطه زناشویی نبوده و از این ابزارها به عنوان مقیاس جانبی در کنار مصاحبه برای سنجش باورهای مذهبی به رابطه زناشویی استفاده شده بود. دلیل بعدی اینکه ویژگیهای روانسنجی این پرسشنامه‌ها به طور اختصاصی در آن پژوهش مورد بررسی قرار نگرفته بود و درنهایت، مهمترین دلیل اینکه این ابزارها با توجه به باورهای مذهبی کلی، که در جوامع غربی وجود دارد، طراحی شده بود و بنابراین نمی‌تواند به طور کامل در جوامع دیگر، بویژه جامعه مسلمان ایران، استفاده شود.

این پژوهش با در نظر گرفتن اهمیت تهیه ابزار اختصاصی برای سنجش باورهای مذهبی در زندگی زناشویی بویژه در جامعه مسلمان ایران با هدف طراحی و تعیین برخی از ویژگیهای روانسنجی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی به منظور تهیه ابزاری برای سنجش نگرش مذهبی در رابطه زناشویی انجام شد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش، مطالعه‌ای توصیفی است که به بررسی ویژگیهای روانسنجی آزمون می‌پردازد. جامعه پژوهش شامل تمام دانشجویان متأهل دانشگاه‌های تهران و همسران آنها بود. از بین این جامعه ۲۴۸ نفر با استفاده از نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند؛ بدین ترتیب که ابتدا از بین دانشگاه‌های تهران دو دانشگاه و از میان دانشکده‌های مختلف این دانشگاه‌ها، پنج دانشکده انتخاب و سپس با مراجعه به فهرست دانشجویان متأهل از طریق اداره آموزش هر دانشکده، آزمودنیهای شرکت کننده در پژوهش (از هر دانشکده تقریباً ۳۰ نفر) به صورت در دسترس انتخاب شدند. با توجه به محدودیتهای نمونه‌گیری در دانشجویان متأهل و دسترسی مشکل به آنها و همسرانشان، ۲۴۸ نفر در پژوهش شرکت کردند که در نهایت پاسخ‌های ۲۳۴ نفر به پرسشنامه‌ها از لحاظ آماری قابل تحلیل بود و بقیه به علت ناقص پر کردن پرسشنامه‌ها از پژوهش کنار گذاشته شد. تعداد زن و مرد در

1 - Religious Marital Factor Measure
2 - Colbert

نمونه به دلیل اینکه برخی از شوهران پرسشنامه‌های همسران خود را برنگرداندند و یا برخی از پرسشنامه‌ها به دلیل ناقص بودن کنار گذاشته شد با هم برابر نبود. حجم نمونه ۱۰۰ نفری برای تحلیل عاملی ضعیف، ۲۰۰ نفری به نسبت مناسب، ۳۰۰ نفری خوب، ۵۰۰ نفری خیلی خوب و ۱۰۰۰ نفری عالی است (هومن، ۱۳۸۰). هرچند هرچقدر حجم نمونه در مطالعاتی که با تحلیل عاملی انجام می‌شود، زیادتر باشد، اعتبار پژوهش بیشتر می‌شود به علت محدودیتهای نمونه‌گیری در دانشجویان و دسترسی سخت به همسران آنها، حداقل حجم نمونه برای این مطالعه استفاده شد. قومیت دانشجویان انتخاب شده به عنوان آزمودنی قبل از پژوهش از آنها سؤال شد تا سعی شود تمام قومیت‌های فرهنگی ایرانی به نسبت جامعه ایرانی در نمونه حضور داشته باشند. داده‌ها با استفاده از مقیاس ایمان به خدا در رابطه زناشویی، که با توجه به هشت مرحله ساخت آزمون طراحی شد، پرسشنامه تقدس در ازدواج و مقیاس حضور خداوند در زندگی زناشویی ماهونی و همکاران (۱۹۹۹)، شاخص رضایت زناشویی هادسون (۱۹۹۲) و مقیاس مذهب‌گرایی اسلامی بهرامی احسان (۱۳۸۴) جمع‌آوری، و با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی، ضریب همبستگی پیرسون و آزمون t گروه‌های مستقل تحلیل شد.

مقیاس ایمان در رابطه زناشویی^۱: این مقیاس به منظور ارزیابی ایمان به حضور خداوند در رابطه زناشویی و نگرش مذهبی به زندگی زناشویی در پژوهش طراحی شد. برای طراحی اولیه گویه‌های این آزمون، ابتدا پیشینه نظری در زمینه ازدواج و زندگی زناشویی در اسلام مورد بررسی قرار گرفت. سپس با توجه به منابع نظری و هم‌چنین بر اساس اطلاعاتی که از مصاحبه با ده زوج مذهبی دارای سازگاری زناشویی زیاد به دست آمد و هم‌چنین الگوگیری از پرسشنامه‌های مشابه در این زمینه و استفاده از نظر متخصصان، ابعاد نگرش مذهبی به رابطه زناشویی مشخص، و برای هر بعد حداقل سه گویه طراحی شد؛ زیرا حداقل برای یک عامل در یک پرسشنامه، باید سه گویه باشد (کلاین، ۱۹۹۴، ترجمه صدرالسادات و مینایی، ۱۳۸۰). مصاحبه به شیوه نیمه ساختاریافته انجام، و سؤالات مصاحبه ابتدا بر اساس پیشینه پژوهشی و نظر چند متخصص در این زمینه طراحی شد و در مرحله بعد با توجه به اطلاعات دریافتی از چند نمونه اولیه مصاحبه شده، چند سؤال برای روشن‌تر شدن بحث به مصاحبه اضافه گردید. مصاحبه‌ها با ۱۱ زوج تا مرحله‌ای انجام شد که اطلاعات مصاحبه به اشباع رسید. مصاحبه‌ها به شیوه شناسه‌گذاری باز تحلیل، و شناسه‌های فرعی با

یکدیگر ترکیب، و شناسه‌های اصلی و محوری موضوع مورد بحث استخراج شد. شناسه‌های محوری، یکی از مباحث طرح گویه‌های پرسشنامه قرار گرفت. برای نمره‌گذاری گویه‌ها یک مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) در نظر گرفته شد. همان طور که در ادامه می‌آید در مراحل مختلف بررسی روایی و پایایی مقیاس، ۱۹ گویه از گویه‌های اولیه حذف شد و در نهایت ۳۳ گویه باقیمانده در شش عامل ارزش‌گذاری دینی در رابطه زناشویی، اتکا به خداوند در رابطه زناشویی، مسئولیت‌پذیری دینی در رابطه زناشویی، الگوی عملی - اعتقادی دینی در رابطه زناشویی، حضور خداوند در رابطه زناشویی و تردید اعتقادی بار عاملی معنی‌داری داشت. روایی و پایایی این مقیاس، همان طور که در ادامه به آن اشاره می‌شود، مورد تأیید قرار گرفت. این مقیاس در پیوست آورده شده است.

مقیاس مذهب‌گرایی اسلامی^۱: مقیاس مذهب‌گرایی اسلامی توسط بهرامی احسان (۱۳۸۴) در ایران ساخته شده است. این آزمون با استفاده از یک الگوی منسوب به امام صادق (ع)، که انواع حقوق و وظایف انسان را تعریف می‌کند، طراحی شده است (بهرامی احسان، ۱۳۸۴). این مقیاس ۶۴ گویه دارد که بر اساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. نتایج تحلیل عاملی نشان داد که مقیاس از چهار عامل مذهب‌گرایی، سازمان‌نیافتگی مذهبی، ارزش‌سازی مذهبی و کامجویی اشباع شده است (بهرامی احسان، ۱۳۸۴). آلفای کرونباخ این پرسشنامه بین ۰/۸۵ تا ۰/۹۱ بود. هم‌چنین روایی محتوایی و سازه آن نیز بررسی و تأیید شده است (بهرامی احسان، ۱۳۸۴). به علت طولانی بودن این آزمون در پژوهش تنها از خرده مقیاس مذهب‌گرایی این مقیاس که شامل ۲۸ گویه می‌شد برای تعیین میزان گرایشهای مذهبی شرکت‌کنندگان استفاده شد. آلفای این زیرمقیاس در پژوهش ۰/۹۳ به دست آمد.

شاخص رضایت زناشویی^۲: این پرسشنامه توسط هادسون در سال ۱۹۹۲ با هدف اندازه‌گیری مشکلات رابطه زناشویی معرفی شده است. این شاخص ۲۵ سؤال دارد که در یک مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری و به عنوان ابزار اندازه‌گیری کلی رضایت زناشویی در نظر گرفته می‌شود (ترکان و مولوی، ۱۳۸۸). شاخص رضایت زناشویی ارتباط دوفنری را توصیف نمی‌کند بلکه در عوض، میزان ناهماهنگی و نارضایتی ادراک‌شده توسط هر یک از همسران را ارزیابی می‌کند. نمره زیاد پاسخگو در این شاخص نشان‌دهنده داشتن مشکلات بیشتر و رضایت زناشویی

1 - Islamic Religiosity Scale (IRS)

2 - Index of marital satisfaction

کمتر است. نمره‌های این مقیاس ابتدا در ۱۰۰ ضرب و سپس بر شش برابر سؤالاتی تقسیم می‌شود که فرد به آن پاسخ داده است تا نمره‌ای بین ۱۰۰-۰ به دست آید. ترکان و مولوی (۱۳۸۸) آلفای کرونباخ این پرسشنامه را برای زوجین دارای روابط غیر آشفته ۰/۹۷ و برای زوجین دارای روابط آشفته ۰/۹۳ گزارش کردند. میزان ضریب روایی تشخیصی این شاخص ۰/۶۸ به دست آمد که معنی‌دار بود ($p < 0/01$). این شاخص هم‌چنین روایی همگرایی معنی‌داری با مقیاس سازگاری دونفری داشت. هم‌چنین تحلیل عاملی سؤالات این شاخص نشان داد که همگی سؤالات یک عامل همگن را می‌سنجند (ترکان و مولوی، ۱۳۸۸). ضریب آلفای کرونباخ این شاخص در پژوهش ۰/۹۴ به دست آمد.

پرسشنامه تقدس در ازدواج^۱: این پرسشنامه به منظور سنجش تقدس ادراک شده در ازدواج توسط ماهونی و همکارانش (۱۹۹۹) طراحی شد که شامل نه سؤال است که در یک مقیاس چهار درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. در سؤالات این پرسشنامه از فرد خواسته می‌شود تا در یک پیوستار مشخص کند که کیفیت ازدواج وی تا چه اندازه‌ای شامل مفاهیمی همچون مذهبی، معنوی، مقدس و پربرکت می‌شود. مجموع نمره‌های هر سؤال مشخص‌کننده کیفیت معنوی است که فرد در رابطه زناشویی خود احساس می‌کند. ماهونی و همکارانش (۱۹۹۹) آلفای کرونباخ این پرسشنامه را ۰/۸۷ برای زنان و ۰/۸۸ برای مردان به دست آوردند. آنها گزارش کردند که این پرسشنامه روایی معنی‌دار همگرایی با پرسشنامه‌های رضایت زناشویی، فعالیت‌های مذهبی، همکاری در ازدواج و ادراک زوجین از پربار بودن رابطه زناشویی دارد ($p < 0/01$). ماهونی و همکارانش (۱۹۹۹) هم‌چنین دریافتند که این پرسشنامه روایی واگرایی معنی‌داری با پرخاشگری کلامی در ازدواج، پرهیز در رابطه زناشویی و تعارضات زناشویی دارد ($p < 0/01$). ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه در پژوهش ۰/۹۱ به دست آمد.

مقیاس حضور خداوند در زندگی زناشویی^۲: این مقیاس نیز توسط ماهونی و همکارانش (۱۹۹۹) به منظور ارزیابی میزان ادراک زوجین از نقش خداوند در زندگی زناشویی و به کارگیری باورها و تجربیات و ارزشهای مذهبی در زندگی زناشویی ساخته شد. این مقیاس با استفاده از یک مقیاس هفت درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۷) نمره‌گذاری می‌شود و نمره‌های زیاد نشان‌دهنده ادراک فرد از نقش خداوند در زندگی زناشویی است. ماهونی و

همکارانش (۱۹۹۹) آلفای کرونباخ این پرسشنامه را ۰/۹۷ برای زنان و مردان به دست آوردند. نمره‌های این پرسشنامه همبستگی معنی‌داری با نمره‌های پرسشنامه تقدس در ازدواج داشت. هم‌چنین مانند پرسشنامه بالا، آنها گزارش کردند که این پرسشنامه روایی معنی‌دار همگرایی با پرسشنامه‌های رضایت زناشویی، فعالیت‌های مذهبی، همکاری در ازدواج و ادراک زوجین از پربار بودن رابطه زناشویی دارد ($p < 0/01$). ماهونی و همکارانش (۱۹۹۹) هم‌چنین دریافتند که این پرسشنامه روایی واگرایی معنی‌داری با پرخاشگری کلامی در ازدواج، پرهیز در رابطه زناشویی و تعارضات زناشویی دارد ($p < 0/01$). ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه در پژوهش ۰/۹۴ به دست آمد.

مراحل طراحی آزمون

برای طراحی آزمون هشت مرحله طی شده است که در ادامه به تفصیل به بررسی آنها پرداخته می‌شود:

مرحله اول (تعیین هدفهای آزمون): اولین مرحله از تهیه آزمون، مشخص کردن اهداف آن شامل اهداف کلی و جزئی است. هدف کلی ساخت آزمون در پژوهش ساخت ابزاری برای سنجش نگرش مذهبی در رابطه زناشویی بود. اهداف جزئی نیز شامل تعیین ابعاد نگرش مذهبی زوجین، تفکیک رضایت زناشویی مذهبی از رضایت زناشویی عمومی، تهیه آزمونی برای تمایز میان افراد با نگرش مذهبی قوی و ضعیف به رابطه زناشویی، و تهیه آزمونی برای کاربرد در پژوهش‌های حوزه مذهب و رابطه زناشویی بود.

مرحله دوم (تهیه محتوای آزمون): برای تهیه محتوای آزمون از سه منبع بهره گرفته شد: مرور ادبیات نظری و پژوهشی در حیطه آزمون، نظر متخصصان و هم‌چنین نظر زوجین مذهبی برخوردار از رضایت عمومی زناشویی زیاد و آزمونهای مشابه در این حیطه. در اولین گام، مرور ادبیات نظری و پژوهش در حیطه مذهب و رضایت زناشویی نشان داد که ابعاد نگرش مذهبی به رابطه زناشویی می‌تواند در چهار بعد هستی‌شناسی و نگرش مذهبی به رابطه زناشویی، ارزش‌گذاری مذهبی در رابطه زناشویی، باور به حضور و کمک خداوند در زندگی زناشویی و در نهایت، اعمال و نیایش‌های مذهبی در رابطه زناشویی قرار گیرد (رضاپور میرصالح، ۱۳۹۲). در گام بعد از پنج کارشناس آگاه به موضوع، که دارای تحصیلات هم در حوزه مذهبی و هم در حوزه خانواده بودند، خواسته شد تا محتوای نگرش مذهبی به زندگی زناشویی را بر اساس نظر خود تعیین کنند.

ضمن ارائه تعاریف نگرش مذهبی به زندگی زناشویی و ابعاد آن، که در گام اول یعنی مرور ادبیات نظری در مورد موضوع مشخص شده بود از کارشناسان خواسته شد تعاریف و ابعاد مورد نظر خود را نیز به طور گسترده‌تر مطرح کنند. در گام بعد از ده زوج مذهبی برخوردار از رضایت زناشویی (که به صورت نمونه‌گیری هدفمند و داوطلبی انتخاب شده بودند) در مورد چگونگی تأثیر باورهای مذهبی در کسب رضایت زناشویی در زندگیشان مصاحبه به عمل آمد. زوجینی به عنوان مذهبی انتخاب شدند که نمره آنها از نمره برش در خرده مقیاس مذهب‌گرایی اسلامی ۱۰۵ و بیشتر بود (بهرامی احسان، ۱۳۸۴). هم‌چنین به دلیل اینکه نمره آنها در شاخص رضایت زناشویی از نمره برش در این پرسشنامه (۲۷) (ترکان و مولوی، ۱۳۸۸) کمتر بود (نمره‌های کم نشان‌دهنده رضایت زناشویی زیادتر است) به عنوان زوجین برخوردار از رضایت زناشویی در نظر گرفته شدند. مصاحبه‌های این دسته از زوجین برای تعیین محتوای رضایت زناشویی مذهبی به صورت کیفی تحلیل شد و برای تعیین ابعاد نگرش مذهبی آنها، شناسه‌گذاری باز انجام گرفت و شناسه‌های اصلی به عنوان بعد نگرش مذهبی به رابطه زناشویی انتخاب شد (مانند توکل، نیایش برای کسب رضایت در زندگی، الگوگیری از پیشوایان مذهبی). درنهایت مقیاس‌های قبلی ساخته‌شده در این زمینه شامل مقیاس ازدواج مذهبی کلبرت (۲۰۰۷)، مقیاس تقدس در رابطه زناشویی (۱۹۹۹) و مقیاس حضور خداوند در زندگی زناشویی (۱۹۹۹) مورد بررسی قرار گرفت تا چگونگی طراحی سؤالات و محتوای آنها مورد بهره‌برداری قرار گیرد. علاوه بر چهار بعدی که در بررسی ادبیات نظری و پژوهشی مرتبط با رضایت زناشویی مذهبی مشخص شده بود با بررسی محتوای رضایت زناشویی مذهبی در مصاحبه‌های زوجین و هم‌چنین پرسشنامه‌های مشابه با این موضوع، مسئولیت‌پذیری دینی، پیروی از دستور دینی در رابطه زناشویی و الگوگیری از زندگی زناشویی بزرگان مذهبی نیز به عنوان محتوای رضایت زناشویی مذهبی در نظر گرفته شد؛ هرچند در ابعادی که در بررسی نظری رضایت زناشویی مذهبی مشخص شده بود، این موارد نیز دیده می‌شد.

مرحله سوم (تهیه پرسش‌های آزمون): با توجه به محتوای رضایت زناشویی مذهبی، که در مرحله دوم مورد بررسی قرار گرفت، سؤالات آزمون طراحی شد. برای هر بعد مشخص‌شده، حداقل سه سؤال طراحی شد. سؤالات به گونه‌ای طراحی شد که ابعاد رضایت زناشویی مذهبی، که در ادبیات نظری مورد بررسی قرار گرفته بود، هم‌چنین ابعادی که این زوجین در مصاحبه‌های خود به آنها اشاره کرده بودند و درنهایت مبنا و محتوای طرح سؤالات در پرسشنامه‌های مشابه قبلی را در برگیرد. سؤالات چندین بار توسط محقق مرور، و ایرادات نگارشی آن برطرف شد.

همچنین از همان کارشناسانی که برای مشخص شدن محتوای رضایت زناشویی مذهبی از آنها مصاحبه به عمل آمده بود، خواسته شد در مورد محتوای سؤالات و نگارش آنها نظر بدهند به طوری که خواسته‌های آنها در طراحی سؤالات بر مبنای محتوای تعیین شده از سوی آنها برآورده شده باشد.

مرحله چهارم (بررسی روایی محتوایی و صوری سؤالات تهیه شده): در این مرحله از ۱۵ کارشناس آگاه به موضوع خواسته شد در مورد محتوای سؤالات نظر بدهند. از متخصصان خواسته شد در زمینه سطح دشواری^۱، سطح ابهام^۲ (احتمال وجود برداشتهای اشتباه از عبارات و یا وجود نارسایی معانی کلمات)، رعایت دستور زبان فارسی، استفاده از کلمات مناسب و قرارگیری عبارتها در جای مناسب خود^۳ پرسشنامه‌ها را مورد تأیید قرار دهند. در مرحله بعد برای محاسبه نسبت روایی محتوایی^۴ با توضیح اهداف آزمون برای این کارشناسان و ارائه تعاریف مربوط به محتوای سؤالات به آنها از آنها خواسته شد تا هر یک از سؤالات را بر اساس طیف سه‌بخشی لیکرت «گویه ضروری است»، «گویه مفید است، ولی ضروری نیست» و «گویه ضرورتی ندارد» طبقه‌بندی کنند؛ سپس بر اساس فرمول، این نسبت برای تک تک گویه‌ها محاسبه شد. با توجه به جدول لاوشه^۵ (۱۹۷۵)، برخی از سؤالات نمره‌ای کمتر از ۰/۴۹ آورد که از پرسشنامه کنار گذاشته شد. همچنین برای محاسبه شاخص روایی محتوایی^۶ از این افراد خواسته شد «مربوط بودن»، «واضح بودن» و «ساده بودن» هر گویه را بر اساس یک طیف لیکرتی^۴ قسمتی مشخص کنند. با محاسبه این شاخص، گویه‌هایی در آزمون حفظ شد که بر اساس حداقل قابل قبول در این شاخص، نمره‌ای بیشتر از ۰/۷۹ آورد.

در نهایت برای مشخص شدن روایی صوری سؤالات از ۲۵ شرکت کننده گروه هدف خواسته شد تا میزان اهمیت هر یک از گویه‌های پرسشنامه را در یک طیف لیکرتی پنج قسمتی از ۱ (اصلاً مهم نیست) تا ۵ (کاملاً مهم است) مشخص کنند. کاملاً مهم است (امتیاز ۵)، مهم است (امتیاز ۴) به طور متوسطی مهم است (امتیاز ۳)، اندکی مهم است (امتیاز ۲) و اصلاً مهم نیست (امتیاز ۱).

-
- 1 - Difficulty
 - 2 - Ambiguous
 - 3 - Item allocation
 - 4 - Content validity ratio (CVR)
 - 5 - Lawshe
 - 6 - Content validity index(CVI)

محاسبه نمره‌های تأثیر گویه‌ها^۱ نشان داد که تمام گویه‌ها نمره‌ای بیشتر از ۳ کسب کرده است. لازم به ذکر است که حداقل مقدار قابل قبول در نمره‌ها تأثیر ۱/۵ است (آکرمن^۲، ۱۹۹۲). بنابراین روایی صوری پرسشنامه در این مرحله تأیید شد و هیچ سؤالی به دلیل نداشتن روایی صوری حذف نشد.

مرحله پنجم (اجرای اولیه آزمون): در این مرحله، سؤالات طراحی شده، البته با حذف سؤالاتی که حداقل نمره‌های شاخصهای روایی محتوایی را نیارود در ۲۵ نفر از افراد گروه هدف اجرا شد. واضح بودن و امکان فهم دستورالعمل اجرای آزمون در این مرحله بررسی شد و ابهام سؤالاتی که شرکت کنندگان در پاسخ به آنها مشکل داشتند برطرف شد. از این ۲۵ نفر در مرحله نهایی تکمیل آزمون نیز استفاده شد تا پایایی بازآزمایی آزمون مورد بررسی قرار گیرد. محاسبه آلفای کرونباخ در این مرحله نشان داد که سؤالات از پایایی درونی خوبی برخوردار است ($\alpha=0/96$) و بنابراین در مرحله اجرای اصلی آزمون، هیچ سؤالی به دلیل نداشتن پایایی درونی لازم حذف نشد.

مرحله ششم (اجرای اصلی روی گروه هدف): در این مرحله، اجرای اصلی پرسشنامه روی گروه نمونه هدف شامل ۲۳۴ نمونه صورت گرفت تا پایایی و روایی (همزمان و سازه) سؤالات مورد بررسی قرار گیرد.

مرحله هفتم (بررسی پایایی آزمون): در این مرحله با اجرای دوباره آزمون روی ۲۵ نفری که در مرحله اجرای اولیه پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند، پایایی بازآزمایی مشخص شد (بعد از یک هفته از اجرای اصلی آزمون). هم‌چنین با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ، همسانی درونی سؤالات نیز مورد بررسی قرار گرفت.

مرحله هشتم (بررسی روایی آزمون): در این مرحله، روایی همزمان آزمون با استفاده از مقیاس مذهب‌گرایی اسلامی، شاخص رضایت زناشویی عمومی و پرسشنامه‌های تقدس در ازدواج و حضور خداوند در زندگی زناشویی سنجیده شد. هم‌چنین با استفاده از روش آماری تحلیل عاملی اکتشافی، ساختار عاملی سؤالات مورد بررسی قرار گرفت. پرسشنامه تقدس در ازدواج و پرسشنامه حضور خداوند در زندگی زناشویی بدین دلیل برای سنجش روایی همگرا انتخاب شد که با جستجوی فراوان، تنها آزمونی بود که به‌طور اختصاصی نقش مذهب در شکل‌گیری ازدواج و رابطه زناشویی را مورد بررسی قرار می‌داد. آزمون مذهب‌گرایی اسلامی بر اساس این ملاک برای

سنجش میزان مذهبی بودن زوجین انتخاب شد که این آزمون یکی از معتبرترین آزمونهای بومی ایران است که بر اساس مذهب تشیع ساخته و ویژگیهای روانسنجی آن بررسی شده است. از آزمون شاخص رضایت زناشویی هم به عنوان یکی از پرکاربردترین آزمونهای سنجش رضایت زناشویی عمومی برای تفکیک زوجین راضی و ناراضی استفاده شد.

یافته‌ها

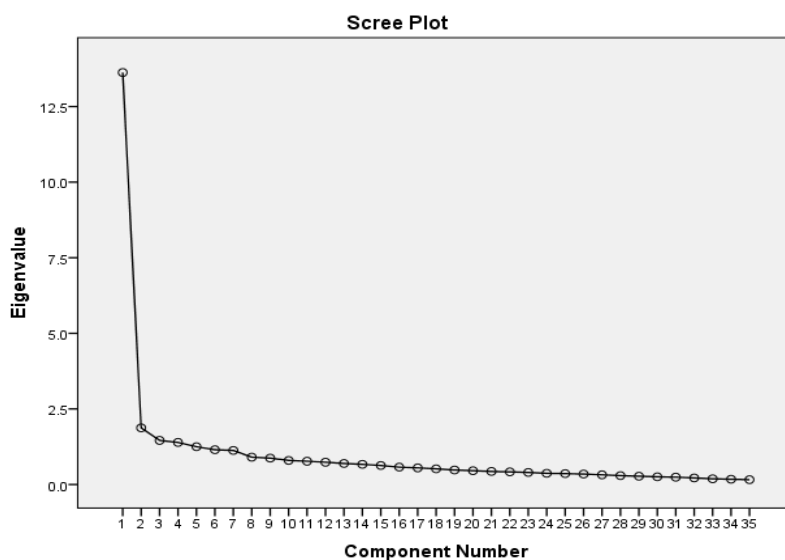
۱۵۵ نفر از افراد شرکت کننده در پژوهش مرد (۶۶/۲ درصد) و ۷۹ نفر زن (۳۳/۸) بودند. تحصیلات ۱۴ نفر (۶ درصد) دیپلم و پایین تر، ۱۶۲ نفر (۶۹/۲ درصد) کاردانی و کارشناسی، و ۵۳ نفر (۲۲/۷) کارشناسی ارشد و دکتری بود و ۵ نفر (۲/۱ درصد) سطح تحصیلات خود را مشخص نکرده بودند. میانگین سن ۷/۱۳ ± ۲۲/۵۲ سال، سن همسر ۶/۵۳ ± ۲۱/۱۷ سال، مدت ازدواج ۲/۱۲ ± ۳/۶۹ سال و تعداد فرزند ۰/۸۶ ± ۱/۰۸ بود. در جدول ۱، میانگین و انحراف معیار نمره‌های افراد شرکت کننده در پژوهش در متغیرهای مورد مطالعه آورده شده است.

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار نمره‌های آزمودنیها در پرسشنامه‌های حضور خداوند در زندگی زناشویی، تقدس در رابطه زناشویی، مذهب گرایی اسلامی، شاخص رضایت زناشویی و ایمان در رابطه زناشویی

آزمون	میانگین	انحراف معیار	آزمون	زیرمقیاس	میانگین	انحراف معیار
حضور خداوند در زندگی زناشویی	۸۱/۲۵	۱۴/۳۰۴	ایمان در رابطه زناشویی	الگوی عملی - اعتقادی دینی	۴۳/۶۲	۸/۱۷۰
تقدس در رابطه زناشویی	۲۷/۵۳	۶/۱۱۲		عدم تردید اعتقادی	۱۰/۹۷	۲/۵۶۵
مذهب گرایی اسلامی	۹۹/۸۴	۱۰/۷۵۹		اتکاء به خداوند	۲۵/۸۴	۳/۷۰۲
شاخص رضایت زناشویی	۱۹/۱۶	۵/۸۲۳		حضور خداوند	۲۲/۵۳	۳/۱۵۲
				ارزشگذاری دینی	۲۱/۵۸	۳/۰۸۷
				مسئولیت پذیری دینی	۹/۷۶	۲/۶۷۴
				نمره کلی	۱۳۴/۳۱	۱۸/۵۱۹

همان‌طور که در مراحل اجرای آزمون توضیح داده شد، روایی محتوایی و صوری مقیاس ایمان در رابطه زناشویی مورد تأیید قرار گرفت. مقدار CVR گویه‌های ۳، ۸، ۱۷، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۳، ۳۶، ۳۹، ۴۲، ۴۵، ۴۸، ۴۹ کمتر از ۰/۴۹ بود و بنابراین از مقیاس کنار گذاشته شد. با توجه به اینکه تعداد کارشناسانی که در مورد روایی محتوایی گویه‌ها نظر می‌دادند، ۱۵ نفر بود، حداقل مقدار CVR قابل قبول برای هر گویه مطابق جدول لاوشه باید ۰/۴۹ باشد. گویه‌های شماره ۴، ۶، ۱۹، ۲۰، ۲۵ و ۵۳ به حد نصاب مقدار CVI (۰/۷۹) نرسید و بنابراین این گویه‌ها نیز از سؤالات اصلی کنار گذاشته شد.

برای تعیین ساختار عاملی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. قبل از تحلیل عاملی، معنی‌دار بودن آزمون کفایت کایزر-میر - اوکلین^۱، و مقدار خی‌دو در آزمون کرویت بارتلت که حداقل شرط لازم برای تحلیل عاملی است، مورد بررسی قرار گرفت. مقدار خی‌دو در آزمون بارتلت معنی‌دار بود ($\chi^2=4414/32$) که نشان می‌داد ماتریس همبستگی گویه‌ها دارای اطلاعات معنی‌دار است و حداقل شرایط لازم برای تحلیل عاملی وجود دارد. مقدار آزمون KMO نیز نزدیک به یک (۰/۹۴) بود که مطلوب تلقی می‌شود و نشان می‌دهد که مقدار نمونه انتخاب شده در پژوهش برای تحلیل عاملی کافی است.

شکل ۱: نمودار اسکری

جدول ۲: شاخصهای آماری اولیه با استفاده از روش تحلیل عوامل اصلی

عوامل	مقدار ارزش ویژه			مقدار ویژه عوامل استخراجی بدون چرخش			مقدار کل عوامل استخراجی با چرخش
	کل	% واریانس	% تجمعی	کل	% واریانس	% تجمعی	مقدار کل
۱	۱۳/۶۲	۳۸/۹۲	۳۸/۹۲	۱۳/۶۲	۳۸/۹۲	۳۸/۹۲	۱۰/۳۷
۲	۱/۸۷	۵/۵۳	۴۴/۲۸	۱/۸۷	۵/۵۳	۴۴/۲۸	۲/۱۷
۳	۱/۴۶	۴/۱۷	۴۸/۴۵	۱/۴۶	۴/۱۷	۴۸/۴۵	۵/۲۷
۴	۱/۳۹	۳/۹۷	۵۲/۴۳	۱/۳۹	۳/۹۷	۵۲/۴۳	۸/۲۴
۵	۱/۲۵	۳/۵۷	۵۶/۰۰	۱/۲۵	۳/۵۷	۵۶/۰۰	۶/۶۲
۶	۱/۱۵	۳/۲۸	۵۲/۲۹	۱/۱۵	۳/۲۸	۵۲/۲۹	۴/۵۲
۷	۱/۱۲	۳/۲۲	۶۲/۵۱	۱/۱۲	۳/۲۲	۶۲/۵۱	۱/۲۰

در تحلیل عاملی از روش تحلیل عوامل اصلی با استفاده از چرخش ابلیم^۱ استفاده شد تا گویه‌ها بر عوامل مربوط بار عاملی بیشتری را نشان دهد و سؤالاتی که بار عاملی نامناسب دارد، حذف شود. میزان اشتراکات گویه‌ها (در حالت تحلیل عاملی بدون چرخش) در مقیاس ایمان در رابطه زناشویی آزمون بیشتر از ۰/۴ قرار داشت که نشان از همبستگی زیاد بین تک تک سؤالات با کل آزمون و مناسب بودن آن برای تحلیل عاملی می‌داد. در پژوهش به علت همبستگی احتمالی عوامل با یکدیگر از چرخش متمایل (ابلیم) استفاده شد؛ زیرا چرخشهای متعامد عاملهایی را فراهم می‌آورد که مستقل از یکدیگر است؛ اما روش متمایل اجازه می‌دهد که عاملها بعد از چرخش همبسته باشد (کلاین، ۱۹۹۴). تحلیل عاملی با ۲۳ چرخش گویه‌ها انجام شد. در مرحله اول از تحلیل عاملی، تعداد عاملها محدود نشد و اجازه داده شد حداکثر عوامل استخراج شود. نمودار اسکری (شکل ۱) و مقدار ارزشهای ویژه بزرگتر از ۱ نشان داد که گویه‌ها از ۷ عامل اولیه اشباع شده است. جدول ۲ تعداد عاملها را بر اساس ملاک کایزر نشان می‌دهد. برای مشخص شدن تعداد عاملها، باید به نمودار اسکری و ارزش ویژه (ملاک کایزر) توجه کرد. همان طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود در تحلیل ۷ جزء با مقدار ویژه بزرگتر از یک باقی مانده است که تقریباً ۶۲/۵۱ درصد از واریانس کل را برآورد می‌کنند.

بعد از استخراج عاملها، باید تعداد سؤالات هر عامل مشخص می‌شد؛ زیرا هر عامل باید حداقل

دارای سه سؤال باشد تا بتوان آن را یک عامل جدا تلقی کرد. بنابراین، ممکن بود از بین این ۷ عامل مشخص شده، عاملهایی باشد که کمتر از ۳ سؤال به آنها تعلق می‌گیرد و بنابراین باید حذف شود (کلاین، ۱۹۹۴). با مشاهده جدول ۳، که بارهای عاملی را نشان می‌دهد، همین مورد نیز اتفاق افتاد و عامل هفتم، که فقط یک گویه به آن تعلق گرفته بود (گویه شماره ۹)، حذف شد و در واقع سؤالها روی شش عامل اصلی بار گرفت.

برای مشخص شدن گویه‌های هر عامل باید به دو نکته توجه کرد: اولاً اینکه گویه‌هایی را باید جزء هر عامل به شمار آورد که حداقل بار عاملی آن روی عامل مورد نظر ۰/۳ باشد و دوم اینکه، گویه‌هایی را که در بیش از دو عامل بار می‌گیرد، نیز باید حذف کرد؛ به دلیل اینکه سؤال مطلوب سؤالی است که فقط روی یک عامل بار بگیرد؛ با وجود این اگر یک گویه روی دو عامل بار گرفت اما بار عاملی اول آن بسیار بیشتر از بار عاملی دوم آن بود، گویه باید حفظ شود (کلاین، ۱۹۹۴). جدول ۳ بارهای عاملی هر سؤال را بر ۷ عامل اولیه تعیین شده نشان می‌دهد. برای راحتی کار تعیین گویه‌های هر عامل، بارهای عاملی زیر ۰/۳۰ در این جدول حذف شده است. همان طور که مشاهده می‌شود، گویه شماره ۱۶ روی دو عامل تقریباً بار مشابهی گرفته است و بنابراین حذف شد.

در نهایت، نتایج تحلیل عاملی نشان داد که ۱۱ گویه روی عامل اول، ۳ گویه روی عامل دوم، ۵ گویه روی عامل سوم، ۶ گویه روی عامل چهارم، ۵ گویه روی عامل پنجم و ۳ گویه روی عامل ششم بار عاملی بیش از ۰/۳ گرفت. فقط گویه ۹ به علت اینکه تنها گویه‌ای بود که روی عامل هفتم بار گرفته و گویه ۱۶ به علت اینکه همزمان روی دو عامل بار تقریباً مشابهی گرفته بود از مجموعه گویه‌های آزمون کنار گذاشته شد. بنابراین از ۳۵ گویه (باقیمانده از ۵۴ گویه که بقیه در مرحله تعیین روایی محتوایی حذف شده بودند)، ۳۳ گویه باقی ماند که روی ۶ عامل بار معنی‌داری گرفت. گویه‌ها به ترتیب الگوی عملی - اعتقادی دینی، (عدم) تردید اعتقادی، اتکاء به خداوند، حضور خداوند، ارزش‌گذاری مذهبی و مسئولیت‌پذیری دینی نامگذاری شد که توضیح مربوط به نامگذاری آنها در پایان بخش نتایج آورده شده است. همان طور که مشاهده می‌شود، گویه‌های عامل دوم (عدم تردید اعتقادی) بار عاملی منفی گرفته است و برای به دست آمدن نمره کلی مقیاس ایمان در زندگی زناشویی به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود.

جدول ۳: ماتریس عوامل برای عاملهای استخراج شده (بارهای عاملی هر سؤال)

عاملها							شماره سوالات
۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
						۰/۸۰۷	۴۰
						۰/۷۶۳	۴۳
						۰/۷۴۸	۱۸
						۰/۷۰۳	۵۴
						۰/۶۵۹	۳۱
						۰/۶۵۶	۱۳
	۰/۳۱۰					۰/۵۲۵	۳۵
						۰/۵۰۸	۳۰
						۰/۵۰۷	۱۰
۰/۳۰۹						۰/۴۷۰	۴۷
			۰/۳۲۱			۰/۴۱۲	۱۵
					-۰/۷۷۳		۱۲
					-۰/۷۲۵		۵۲
		-۰/۳۰۳			-۰/۶۱۹		۷
				۰/۷۵۱			۲
				۰/۶۷۳			۱
			۰/۳۱۵	۰/۴۵۵			۲۴
				۰/۳۶۷			۲۱
				۴۵/۳۰			۳۳
			۰/۷۶۰				۴۴
			۰/۶۹۳				۳۸
			۰/۶۶۶				۵۱
			۰/۶۷۴				۳۷
			۰/۴۳۶				۲۶
			۰/۴۳۶				۵۰
		۰/۶۸۶					۵
		۰/۶۶۷					۲۲
		۰/۵۹۱					۳۲
		۰/۵۶۷					۱۴
		۰/۴۸۳		۰/۳۱۹			۴۶
	۰/۷۲۱						۱۱
	۶۰۹						۳۴
	۰/۴۴۱						۴۱
	۰/۳۴۹	۰/۳۳۸					۱۶
۰/۶۸۷							۹

توضیحات مربوط به ویژگی زیرمقیاسها و علت نامگذاری هر کدام در زیر می آید:

(۱) عامل اول: الگوی عملی - اعتقادی دینی شامل گویه‌هایی می‌شود که پیروی از دستور و آموزه‌های دینی را در زندگی زناشویی مورد تأکید قرار می‌دهند. فرد در الگوگیری عملی - اعتقادی دینی از آموزه‌های دینی، دستور خداوند و سخنان پیشوایان (احادیث و روایات پیامبر و ائمه) برای حل مسائل زناشویی خود استفاده می‌کند و با داشتن دیدی مذهبی و معنوی به زندگی زناشویی، رفتارهای زناشویی خود را بر مبنای آموزه‌های دینی در این زمینه تنظیم می‌کند.

(۲) عامل دوم: (عدم) تردید اعتقادی: شامل گویه‌هایی می‌شود که به تردید فرد درباره عملکرد مناسب دینی خود در زندگی زناشویی، نقش خداوند در زندگی زناشویی و اثربخش بودن پیروی از آموزه‌های دینی در زندگی زناشویی اشاره دارد. فردی که تردید مذهبی در زندگی زناشویی دارد، ممکن است بر سر مباحث دینی در زندگی زناشویی با همسر خود اختلاف نظر داشته باشد و در مورد نقش و کمک خداوند در زندگی زناشویی خود تردید داشته باشد. (برای اینکه نمره‌های زیرمقیاسها با یکدیگر قابل جمع باشد و بتوان نمره کلی رضایت زناشویی مذهبی را محاسبه کرد (نمره‌های گویه‌های این زیرمقیاس به طور معکوس نمره گذاری می‌شود و نام عامل در این صورت بهتر است "عدم تردید اعتقادی" باشد تا تمامی عاملها بار معنایی مثبتی داشته، و پرسشنامه قابل جمع باشد).

(۳) عامل سوم: اتکا به خداوند: شامل گویه‌هایی می‌شود که به کمک خداوند به حل مشکلات زناشویی و نقش دعا و توکل در حل مشکلات و تعارضات زناشویی اشاره دارد. فردی که در این زیرمقیاس نمره زیادی می‌گیرد، همواره برای حل مشکلات خود از خداوند کمک می‌خواهد و به درگاه او دعا می‌کند و معتقد است بسیاری از موفقیت‌هایی که در زندگی زناشویی به دست آورده ناشی از لطف و کمک خداوند به وی بوده است.

(۴) عامل چهارم: حضور خداوند: گویه‌های این زیرمقیاس به نقش خداوند در شکل‌گیری زندگی زناشویی و ازدواج به عنوان نهاد مقدس تعیین شده توسط وی، و در نتیجه حضور و نظارت خداوند در زندگی زناشویی اشاره دارد. فردی که در این زیرمقیاس نمره زیادی می‌گیرد، معتقد است خداوند زندگی زناشویی را به عنوان نهادی مقدس بنا نهاده است و بنابراین همواره در زندگی زناشویی او حضور دارد و ناظر بر رفتارهای زناشویی وی است و در نتیجه حضور و نظارت خداوند در زندگی زناشویی، یکی از اهداف زندگی زناشویی باید نزدیک شدن به خداوند و خشنودی او باشد.

۵) عامل پنجم: ارزشگذاری دینی: شامل گویه‌هایی می‌شود که به پیروی از ارزشهای دینی در زندگی زناشویی تأکید می‌کند. افرادی که در این زیرمقیاس نمره زیادی می‌گیرند، معتقدند که تعهد زناشویی ارزشی دینی است و به طور کلی هر کاری که موجب حفظ رابطه زناشویی می‌شود به علت تقدس این رابطه، ارزش دینی و مقدسی دارد. هم‌چنین پیروی از ارزشهای دینی در زندگی زناشویی می‌تواند به دوری آنها از گناهان کمک کند.

۶) عامل ششم: مسئولیت‌پذیری دینی یا پاسخگویی به خداوند: شامل گویه‌هایی می‌شود که به مسئولیت‌پذیری و پاسخگو بودن فرد نسبت به خداوند هنگام بروز مشکلات زناشویی اشاره دارد. فردی که در این زیرمقیاس نمره زیادی می‌گیرد، نسبت به عملکرد نامناسب خود در زندگی زناشویی و عدم پیروی از آموزه‌های دینی در زندگی زناشویی در برابر خداوند، خود را مسئول و پاسخگو می‌داند. وی به مشکلات زناشویی به عنوان امتحانهای الهی می‌نگرد که باید از آنها سربلند بیرون بیاید و یا آنها را تنبیهی برای کارهای نادرست خود می‌داند و معتقد است باید در زندگی زناشویی خود به گونه‌ای رفتار کند که رضایت خداوند را به دست آورد.

پس از نامگذاری گویه‌ها برای ارزیابی روایی همگرایی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی از پرسشنامه تقدس در ازدواج، پرسشنامه حضور خداوند در زندگی زناشویی، شاخص رضایت (عمومی) زناشویی و پرسشنامه مذهب‌گرایی اسلامی به عنوان آزمون ملاک استفاده شد. بدین منظور، همبستگی نمره‌های شرکت‌کنندگان پژوهش در مقیاس ایمان در رابطه زناشویی با این پرسشنامه‌ها محاسبه شد که جدول ۴ نتایج آن را نشان می‌دهد.

جدول ۴: ضرایب همبستگی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی با مقیاسهای مشابه به منظور ارزیابی روایی همگرا

متغیر	مذهب‌گرایی اسلامی	حضور خداوند در زندگی زناشویی	تقدس در ازدواج	شاخص رضایت (عمومی)
الگوی عملی - اعتقادی دینی	۰/۶۵۸**	۰/۷۰۲**	۰/۴۴۷**	۰/۴۸۶**
(عدم) تردید اعتقادی*	۰/۲۱۹**	۰/۲۲۱**	۰/۱۷۵**	۰/۳۹۶**
اتکای به خداوند	۰/۷۰۷**	۰/۶۸۴**	۰/۳۵۲**	۰/۵۴۶**
حضور خداوند	۰/۷۱۱**	۰/۵۸۳**	۰/۳۹۶**	۰/۴۶۵**
ارزشگذاری دینی	۰/۵۳۲**	۰/۴۶۳**	۰/۳۸۶**	۰/۴۷۱**
مسئولیت‌پذیری دینی	۰/۴۰۴**	۰/۵۱۸**	۰/۲۶۶**	۰/۲۹۸**
نمره کل ایمان در رابطه زناشویی	۰/۷۳۰**	۰/۷۲۸**	۰/۴۶۲**	۰/۵۷۹**

** $p < 0.001$ * گویه‌های عامل تردید اعتقادی به صورت معکوس نمره‌گذاری شد و نام عامل به عدم تردید اعتقادی تغییر پیدا کرد تا پرسشنامه قابل جمع باشد)

همان طور که مشاهده می‌شود، تمامی مقادیر همبستگی در جدول ۴ معنی‌دار است ($p < 0/001$) که می‌توان نتیجه گرفت که مقیاس ایمان در رابطه زناشویی با مقیاس‌های مشابه خود، روایی همگرای معنی‌داری دارد. البته مقدار ضریب همبستگی در زیر مقیاس‌های عدم تردید مذهبی و مسئولیت‌پذیری دینی کمی کم بود که نشان می‌دهد روایی همگرای این دو زیرمقیاس نسبت به بقیه زیرمقیاس‌ها کمی کمتر است. زیرمقیاس‌های اتکا به خداوند، حضور خداوند و الگوی عملی - اعتقادی دینی نسبت به زیرمقیاس‌های دیگر ضرایب همبستگی بیشتر و در نتیجه روایی همگرای بیشتری داشت؛ با وجود این با توجه به مثبت بودن تمامی ضرایب همبستگی، می‌توان نتیجه گرفت که نمره‌های زیاد آزمودنیها در مقیاس ایمان در رابطه زناشویی با نمره‌های زیاد آنها در رضایت زناشویی عمومی و مذهب‌گرایی اسلامی همراه بود.

در نهایت به منظور بررسی پایایی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی از دو شیوه پایایی بازآزمایی و محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شد. برای ارزیابی پایایی بازآزمایی آزمون در مرحله مقدماتی اجرای آزمون، پرسشنامه در اختیار ۲۵ نفر از افراد گروه نمونه قرار گرفت. یک هفته بعد دوباره پرسشنامه‌ها در مرحله اصلی اجرای آزمون در اختیار این افراد قرار گرفت تا به سؤالات آن پاسخ دهند. بدین ترتیب پایایی بازآزمایی آزمون با فاصله زمانی یک هفته محاسبه شد. ضریب همبستگی بین دو بار اجرای آزمون به فاصله زمانی یک هفته $r = 0/85$ به دست آمد ($p < 0/001$) که نشان از پایایی بازآزمایی بسیار خوب مقیاس ایمان در رابطه زناشویی می‌داد.

ضریب آلفای کرونباخ تمام گویه‌های مقیاس ایمان در رابطه زناشویی پس از استخراج عوامل اصلی (۳۳ گویه) $0/942$ به دست آمد که نشان از پایایی درونی قابل قبول این مقیاس می‌داد. ضریب آلفای کرونباخ در زیرمقیاس الگوی عملی - اعتقادی دینی $0/924$ در زیرمقیاس (عدم) تردید اعتقادی $0/568$ در زیرمقیاس اتکا به خداوند $0/837$ در زیرمقیاس حضور خداوند $0/868$ در زیرمقیاس ارزش‌گذاری مذهبی $0/769$ و در زیرمقیاس مسئولیت‌پذیری دینی $0/627$ بود. همبستگی تمام گویه‌ها با مجموع گویه‌ها نیز در حد مطلوب بود و با حذف هر یک از گویه‌ها تفاوت چندانی در ضریب آلفای کرونباخ کل آزمون دیده نمی‌شد. بنابراین با احتساب پایایی بازآزمایی، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده و ضرایب همسانی درونی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی می‌توان نتیجه گرفت که به طور کلی این مقیاس از پایایی قابل قبولی برخوردار بود.

به طور کلی با توجه به نتایج تحلیل داده‌ها در این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که مقیاس ایمان در رابطه زناشویی، ابزار با روایی و پایایی مناسب برای سنجش نگرش مذهبی به زندگی

زناشویی زوجین بود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش، طراحی و تعیین برخی از ویژگیهای روانسنجی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی به منظور تهیه ابزاری بر اساس آموزه‌های اسلامی به منظور سنجش نگرش مذهبی افراد در رابطه زناشویی بود. برای اطمینان از اینکه مقیاس ساخته‌شده از لحاظ محتوایی حوزه‌های مربوط به این زمینه مانند نقش خداوند و باورهای مذهبی در زندگی زناشویی و رضایت زناشویی را در بر می‌گیرد به مرور مطالعات و نظریات در این مورد پرداخته شد. آیات و احادیث در این زمینه مرور شد و همچنین پرسشنامه‌های ساخته‌شده در این زمینه مورد مطالعه قرار گرفت. سپس سعی شد نظر زوجین مذهبی با رضایت زناشویی زیاد در این زمینه نیز مورد بررسی قرار گیرد. در نهایت از متخصصان آگاه به موضوع پرسیده شد که سؤالات تا چه حد محتوای هدف مورد نظر را در بر می‌گیرد. با در نظر گرفتن این عوامل در طراحی سؤالات، سعی شد سؤالات اولیه طرح شده برای پرسشنامه، محتوای نگرش مذهبی به زندگی زناشویی را در برگیرد. شاخصهای CVI و CVR مورد بررسی قرار گرفت و برخی از سؤالات که حد نصاب این شاخصها را کسب نکرده بود حذف شد. در نهایت، روایی محتوایی برای بقیه سؤالات تأیید شد.

در اینجا برای روشن‌تر شدن چگونگی طراحی سؤالات به مرور مطالعات عمده‌ای پرداخته می‌شود که برای طراحی سؤالات اولیه پرسشنامه از یافته‌های آنها استفاده شد. مطالعات گسترده ماهونی و همکارانش (۱۹۹۹، ۲۰۰۱، ۲۰۰۳) در این زمینه و همچنین لامبرت و دولاهیت (۲۰۰۶) و (۲۰۰۸) که به بررسی کیفی نقش باورهای دینی در زندگی زناشویی و رضایت زناشویی پرداختند، نشان داد که باورهای مذهبی موجب ادراک فرد از مقدس دیدن ازدواج و نهاد تعیین‌شده از جانب خداوند، رفتار مشترک مذهبی به عنوان عاملی برای نزدیک شدن به هم، دعا کردن، پیروی از آموزه‌های دینی در زندگی زناشویی و الگوگیری از کتاب مقدس دینی و پیامبر می‌شود که این عوامل می‌تواند رضایت زناشویی فرد و توانایی زوجین را برای حل مشکلات زناشویی افزایش دهد. رضاپور (۱۳۹۲) نیز در بررسی نقش هستی‌شناسی مذهبی زوجین در رضایت زناشویی نشان داد هستی‌شناسی مذهبی به طور کلی از طریق دادن تقدس به ازدواج، ارزشگذاری مذهبی، پیروی از آموزه‌های دینی (آیات، روایات و احادیث در زمینه زندگی زناشویی)، الگوگیری عملی از

زندگی زناشویی پیامبر و ائمه، ادراک حضور خداوند در رابطه زناشویی و هدف قرار دادن رسیدن به رضایت خداوند در رابطه زناشویی در زندگی زناشویی زوجین تأثیر دارد و می‌تواند موجب افزایش رضایت زناشویی و پیامدهای مثبت در رابطه زناشویی شود.

کلبرت پژوهشی را با هدف ساخت و اعتباریابی مقیاس ازدواج مذهبی انجام داد. وی پس از طراحی سؤالات اولیه و تحلیل عاملی به یک مقیاس ۲۶ گویه‌ای رسید که سه عامل شناختی، رفتاری و عاطفی را در بر می‌گرفت (کلبرت، ۲۰۰۷). عامل شناختی شامل باورهای فرد به اعتقاداتی می‌شد که نقش خداوند را در زندگی زناشویی و کسب رضایت زناشویی مورد تأکید قرار می‌داد. بعد رفتاری، شامل فعالیتهای عملی بر مبنای اعتقادات مذهبی می‌شد که زوجین به صورت فردی یا به صورت مشترک در زندگی زناشویی انجام می‌دادند و موجب رضایت زناشویی آنها می‌شد. در نهایت، عامل عاطفی به ارتباط عاطفی زوجین با خداوند اشاره داشت که موجب افزایش صمیمت عاطفی در رابطه زناشویی می‌شد. نمونه‌ای از گویه‌هایی که در این پرسشنامه آورده شده بود و برای مقیاس ایمان در رابطه زناشویی نیز با توجه به ابعاد مطرح شده در این مقیاس مناسب تشخیص داده شد به گویه‌های اولیه اضافه شد. برای بررسی آیات و روایات در زمینه نگرش مذهبی به زندگی زناشویی، علاوه بر مراجعه به کتابهای مرجع به کتاب «رضایت زناشویی» (پسندیده، ۱۳۸۹) مراجعه شد که به طور جامعی آیات و روایات مربوط به خانواده و زندگی زناشویی را جمع‌آوری کرده بود.

در تحلیل عاملی مقیاس، شش بعد الگوی عملی - اعتقادی دینی، (عدم) تردید اعتقادی، اتکا به خداوند، حضور خداوند، ارزشگذاری مذهبی و مسئولیت‌پذیری دینی استخراج شد. بررسی مطالعات کیفی در این زمینه نیز نشان می‌داد نقش باورهای مذهبی در زندگی زناشویی می‌تواند در شکل ابعادی مشابه ابعاد به دست آمده از تحلیل عاملی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی ظهور یابد (ماهونی و همکاران، ۱۹۹۹ و ۲۰۰۱؛ لامبرت و دولاهیت، ۲۰۰۶ و ۲۰۰۸؛ پارگامنت^۱ و همکاران، ۲۰۰۵). لامبرت و دولاهیت (۲۰۰۶) در مطالعه کیفی خود از مصاحبه‌های زوجین به چهار بعد نگرش مذهبی به رابطه زناشویی (مقدس دیدن رابطه زناشویی)، ارزشهای مذهبی، درگیرها یا رفتار مذهبی و کمک گرفتن از خداوند در زندگی برای کسب رضایت زناشویی مذهبی، دست یافته بودند. ماهونی همکارانش (۱۹۹۹) نیز حضور خداوند در زندگی زناشویی را به عنوان بعد

رضایت زناشویی مذهبی در مصاحبه با زوجین مذهبی در نظر گرفته بودند و گزارش کردند که باور به تقدس رابطه زناشویی و حضور خداوند در ارتباط زناشویی و اعتقاد به کمک وی در رویارویی با مشکلات زناشویی موجب ارتقای کیفیت رابطه زناشویی می‌شود و بعدی «الهی» به رابطه زناشویی می‌بخشد. در این پژوهش، سؤالات بر اساس اعتقادات مذهبی به زندگی زناشویی با سؤالات بر اساس محتوای درگیریها و رفتار مذهبی در رابطه زناشویی (هم‌چنین الگوگیری از زندگی بزرگان مذهبی که دولاهیت و لامبرت (۲۰۰۶) معتقد بودند به طور غیرمستقیم می‌تواند در بعد حضور خداوند و ارزشهای مذهبی تأثیر می‌گذارد)، روی یک عامل بار گرفت که ما آن عامل را «الگوی اعتقادی - عملی در رابطه زناشویی» نام نهادیم. سؤالات مربوط به حضور خداوند و کمکهای خداوند در زندگی زناشویی روی دو عامل جدا بار گرفت و برای همین به عنوان بعدهای جدا برای مقیاس ایمان در رابطه زناشویی در پژوهش در نظر گرفته شد. سؤالات مربوط به رعایت ارزشهای مذهبی هم روی یک رفتار جدا بار گرفت که به همین نام نامگذاری شد. در نهایت، سؤالات مربوط به مسئولیت‌پذیری دینی، که دولاهیت و لامبرت (۲۰۰۷) به عنوان بخشی از نگرش مذهبی و مقدس به رابطه زناشویی در نظر گرفته بودند در عامل جدا بار گرفت که به همین عنوان نامگذاری شد. تنها عامل تردید مذهبی بود که پژوهشهای گذشته مرتبط با نگرش مذهبی به زندگی زناشویی به آن اشاره نکرده بود و در تحلیل عاملی به عنوان یک بعد مقیاس ایمان در رابطه زناشویی در پژوهش مشخص شد. سؤالاتی که تحت عنوان عامل تردید مذهبی بار گرفت بر اساس الگوگیری از بعد شناختی پرسشنامه ازدواج مقدس کلبرت (۲۰۰۷) طراحی شده بود که شناختهای نادرست از رابطه زناشویی را مورد بررسی قرار می‌داد که البته ما با معکوس کردن نمره گذاری این سؤالات، این عامل را تحت عنوان «عدم تردید مذهبی» نام نهادیم.

به طور کلی، نتایج پژوهش نشان داد که مقیاس ایمان در رابطه زناشویی از پایایی و روایی قابل قبولی در نمونه شرکت‌کننده در پژوهش برخوردار است و می‌توان از این ابزار به عنوان معیار سنجش میزان نگرش مذهبی زوجین به رابطه زناشویی استفاده کرد. این مقیاس، ابزاری است که تاکنون موارد مشابه آن در این زمینه به طور مدون طراحی و اعتباریابی نشده بود. محدود مطالعاتی که در حوزه نقش باورهای دینی و اعتقاد به خداوند در زندگی زناشویی تاکنون انجام شده بود یا به صورت کیفی صورت گرفته بود و یا از ابزارهای محقق ساخته‌ای برای بررسی این موضوع استفاده کرده بود (ماهونی و همکاران، ۱۹۹۹ و ۲۰۰۳). هدف پژوهش نیز این بود که به طراحی و اعتبارسنجی ابزاری بپردازد که میزان استفاده زوجین از باورهای دینی در به دست آوردن رضایت

زناشویی در رابطه زناشویی و نگرش مذهبی به رابطه زناشویی را مورد ارزیابی قرار دهد؛ با وجود این به علت محدود بودن پیشینه پژوهشی و به عنوان پژوهش اولیه، طراحی این پرسشنامه ممکن است محدودیتها و کمبودهایی نیز داشته باشد. هر چند یافته‌های پژوهش، روایی و اعتبار این ابزار را مورد تأیید قرار داد، هنوز شاید نتوان به طور قاطع به این ابزار به عنوان ابزار جامع و اینکه تمامی جنبه‌های نگرش مذهبی به رابطه زناشویی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد، نگاه کرد؛ با وجود این پژوهش می‌تواند شروعی برای مطالعات مشابه در این زمینه قرار گیرد و ابزار در این پژوهش نیز می‌تواند به طور مقدماتی در پژوهشهای مربوط به حوزه مذهب و رابطه زناشویی به کار رود. همچنین در مشاوره‌های زناشویی، که بر مبنای باورهای دینی انجام می‌شود، می‌توان از این پرسشنامه برای سنجش سطح رضایت زناشویی مذهبی زوجین و نقش باورهای دینی در زندگی زناشویی آنان استفاده کرد.

از محدودیت‌های دیگری که طراحی این مقیاس با آن روبه‌رو بود و ممکن است استفاده از این مقیاس را در مطالعات بعدی تحت تأثیر قرار دهد، این بود که نمونه پژوهش شامل دانشجویان متأهل می‌شد و به علت تأثیر احتمالی سطح تحصیلات، سن، زمان ازدواج و متغیرهای مشابه در این زمینه، می‌توان گفت که نمونه حاضر پراکندگی مناسب را از لحاظ این متغیرها نداشت و ممکن است این محدودیت بر نتایج پژوهش تأثیرگذار باشد. محدودیت مطالعات میدانی در زمینه نقش باورهای مذهبی در زندگی زناشویی، بویژه باورهای مذهبی اسلامی، طراحی و تنوع سؤالات انتخاب شده را تحت تأثیر قرار می‌داد و همچنین نبودن آزمون معتبر مشابه، حتی در مطالعات غیر ایرانی، بررسی روایی همگرای پرسشنامه رضایت زناشویی مذهبی را با محدودیت روبه‌رو می‌کرد؛ با وجود این به علت اینکه نمونه پژوهش به دانشجویان متأهل محدود می‌شد، پیشنهاد می‌شود ویژگیهای روانسنجی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی در جوامع دیگر نیز مورد بررسی قرار گیرد که دارای تنوع فرهنگی، سنی و تحصیلاتی متفاوتی هستند. همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهشهای آینده آزمونهای دیگری نیز بر مبنای این آزمون و با برطرف کردن نقاط ضعف آن طراحی، و ویژگیهای روانسنجی آن با این پرسشنامه مقایسه شود. در نهایت پیشنهاد می‌شود پژوهشهایی که در زمینه اثربخشی آموزه‌های مذهبی بر رضایت زناشویی انجام می‌شود، میزان تغییرات نمره‌های مقیاس ایمان در رابطه زناشویی را نیز مورد بررسی قرار دهد.

منابع

- احمدی نوده، خدابخش؛ فتحی آشتیانی، علی؛ عرب نیا، علیرضا (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین تقیدات مذهبی و سازگاری زناشویی. *فصلنامه خانواده پژوهی*. شماره ۲: ۵۵ تا ۶۷.
- بهرامی احسان، هادی (۱۳۸۴). *ساخت و هنجاریابی پرسشنامه مذهب‌گرایی اسلامی*. طرح تحقیقاتی. تهران: دانشکده روانشناسی دانشگاه تهران.
- پسندیده، عباس (۱۳۸۹). *رضایت زناشویی*. تهران: انتشارات سازمان بهزیستی.
- ترکان، هاجر؛ مولوی، حسین (۱۳۸۸). بررسی ویژگی‌های روانسنجی «شاخص رضایت زناشویی». *مجله روانشناسی*. شماره ۱۳: ۳ تا ۱۹.
- خدایاری فرد، محمد؛ شهابی، روح‌الله؛ اکبری زردخانه، سعید (۱۳۸۶). رابطه نگرش مذهبی با رضایتمندی زناشویی در دانشجویان متأهل. *فصلنامه خانواده پژوهی*. شماره ۳: ۵۵ تا ۶۷.
- رضاپور میرصالح، یاسر (۱۳۸۹). *بررسی محتوای خودگویی‌های منجر به تعارض بین زوجین*. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی.
- رضاپور میرصالح، یاسر (۱۳۹۲). *ارائه الگوی مفهومی سازگاری زناشویی مبتنی بر تبیین ابعاد هستی‌شناسی و ارزش‌شناسی در گفتگوهای تعاملی و درون‌شخصی زوجین متقاضی طلاق و زوجین برخوردار از سازگاری زناشویی*. رساله دکتری. دانشگاه علامه طباطبایی.
- زادهوش، سمیه؛ نشاط دوست، حمید طاهر؛ کلاتری، مهرداد؛ رسول زاده طباطبایی، سید کاظم (۱۳۹۰). مقایسه اثربخشی گروه درمانی شناختی - رفتاری همراه با توصیه‌های مذهبی و گروه درمانی شناختی - رفتاری کلاسیک بر کیفیت ارتباط زناشویی بانوان. *فصلنامه خانواده پژوهی*. شماره ۷: ۵۵ تا ۶۸.
- کلاین، پل (۱۹۹۴). *راهنمای آسان تحلیل عاملی*. ترجمه سید جواد صدرالسادات و اصغر مینایی (۱۳۸۰). تهران: انتشارات سمت.
- منجزی، فرزانه؛ شفیع آبادی، عبدالله؛ سودانی، منصور (۱۳۹۱). بررسی اثر ارتباط اسلامی و نگرش‌های مذهبی بر بهبود رضایت زناشویی. *تحقیقات علوم رفتاری*. شماره ۱۰: ۳۰ تا ۳۷.
- مهاجرانی، علی اصغر. (۱۳۸۹). *تحول وضع زناشویی و تغییر الگوی سنی ازدواج در ایران*. *فصلنامه علوم اجتماعی*، شماره ۴۱: ۵۳ و ۵۴.
- هومن، حیدر علی (۱۳۸۰). *اندازه‌گیری روانی و تربیتی و فن تهیه تست*. تهران: انتشارات سلسله.
- Ackerman, T. A. (1992). A didactic explanation of item bias, item impact, and item validity from a multidimensional perspective. *Journal of educational measurement*, 29(1), 67-91.
- Amato, P. R., & Booth, A. (1997). *A generation at risk: Growing up in an era of family upheaval*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Atkins, D. C., & Kessel, D. E. (2008). Religiousness and infidelity: Attendance, but not faith and prayer, predict marital fidelity. *Journal of Marriage and Family*, 70(2), 407-418.
- Colbert, R.L. (2007). *Scale development of the Religious Marital Factor Measure-26*. Unpublished Dissertation, Regent University.

- Copen, C. E., Daniels, K., & Mosher, W. D. (2013). First premarital cohabitation in the United States: 2006–2010 national survey of family growth. **National Health Statistics Reports**, 64(64), 1-15.
- Dollahite, D. C., & Lambert, N. M. (2007). Forsaking all others: How religious involvement promotes marital fidelity in Christian, Jewish, and Muslim couples. **Review of Religious Research**, 48(3), 290-307.
- Dollahite, D. C., Hawkins, A. J., & Parr, M. R. (2012). "Something more": The meanings of marriage for religious couples in America. **Marriage & Family Review**, 48(4), 339-362.
- Hudson, W.W. (1992). **Index of marital satisfaction tempe**. AZ, Walmyr Publishing Co.
- Lambert, N. M., & Dollahite, D. C. (2006). How Religiosity Helps Couples Prevent, Resolve, and Overcome Marital Conflict. **Family Relations**, 55(4), 439-449.
- Lambert, N. M., & Dollahite, D. C. (2008). The Threefold Cord Marital Commitment in Religious Couples. **Journal of Family Issues**, 29(5), 592-614.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity1. **Personnel psychology**, 28(4), 563-575.
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Jewell, T., Swank, A. B., Scott, E. Emery, E., & Rye, M. (1999). Marriage and the spiritual realm: The role of proximal and distal religious constructs in marital functioning. **Journal of Family Psychology**, 13, 321–338.
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Murray-Swank, A., & Murray-Swank, N. (2003). Religion and the sanctification of family relationships. **Review of Religious Research**, 44(3), 220-236.
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Tarakeshwar, N., & Swank, A. B. (2001). Religion in the home in the 1980s and 90s: Meta-analyses and conceptual analyses of links between religion, marriage, and parenting. **Journal of Family Psychology**, 15, 559–596.
- Oppenheimer, V. K. (1994). Women's rising employment and the fate of the family in industrialized societies. **Population and Development Review**, 20(2), 293-342.
- Orathinkal, J., & Vansteenwegen, A. (2006). Religiosity and marital satisfaction. **Contemporary family therapy**, 28(4), 497-504.
- Pargament, K. I., Magyar-Russell, G. M., & Murray-Swank, N. A. (2005). The sacred and the search for significance: Religion as a unique process. **Journal of Social Issues**, 61(4), 665-687.
- Robinson, L.A. (1994). Religious orientation in enduring marriage: An exploratory study. **Review of Religious Research**, 35(3), 207-218.
- Stacey, J. (1990). **Brave new families: Stories of do-mestic upheaval in late twentieth century America**. New York: Basic Books.
- Sullivan, K. T., & Karney, B. R. (2008). Incorporating religious practice in marital interventions: To pray or not to pray?. **Journal of Social and Clinical Psychology**, 27(7), 670-677.

به این مقاله اینگونه استناد کنید:

رضاپور میرصالح، یاسر؛ آقایانی چاوشی، اکبر؛ ملازمانی، علی؛ صابری، مصطفی (۱۳۹۵). ویژگیهای روانسنجی مقیاس ایمان در رابطه زناشویی. فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده. شماره ۳۵: ۱۲۳ تا ۱۵۰.

ضمیمه: پرسشنامه نهایی

	کاملاً مخالفم	مخالقم	نه مخالف نه موافق	موافقم	کاملاً موافقم
۱					من مایلم از طریق دیدگاه های مذهبی مسائل و مشکلات زناشویی را حل کنم.
۲					نوع درک و دیدی که من نسبت به رابطه زناشویی دارم از دیدگاه های مذهبی من ناشی شده است.
۳					خداوند همواره در سختی های زندگی زناشویی در کنار ما حضور دارد.
۴					وفاداری به همسر نه تنها تعهد زناشویی بلکه تعهد و ارزش دینی است.
۵					اجرای صحیح وظایف زناشویی را نوعی عبادت برای خدا می دانم.
۶					من مشکلات زناشویی را به عنوان تنبیهی برای کارهای نادرستم می دانم.
۷					من زمانهای سختی را در زندگی زناشویی به کمک خداوند پشت سر گذاشتم.
۸					من از الگوی زندگی زناشویی پیامبر و ائمه در برخورد با همسرم پیروی می کنم.
۹					من در مورد این جمله شک دارم که خداوند از زندگی زناشویی من مراقبت می کند.
۱۰					دعا و نیایش برای حل مشکلات زناشویی موجب آرامش من می شود.
۱۱					من به صداقت در برخورد با همسر به عنوان ارزش دینی پایبندم.
۱۲					من از سخنان پیامبر و ائمه درباره چگونگی برخورد با همسرم پیروی می کنم.
۱۳					اجرای درست وظایف زناشویی موجب خشنودی خداوند می شود.
۱۴					بسیاری از موفقیت هایی که در زندگی زناشویی به دست آورده ام پاسخ خداوند به دعاهایی است که کرده ام.
۱۵					من معتقدم بعضی از مشکلات زندگی زناشویی امتحانهای الهی است.
۱۶					من در مورد سخنان و چگونگی زندگی پیامبر و ائمه با همسرم تبادل نظر می کنم.
۱۷					اجرای مشترک رفتار مذهبی با همسرم عاملی برای نزدیک شدنمان به یکدیگر شده است.
۱۸					من و همسرم در مورد موضوعات معنوی یا یکدیگر مشاخره و تعارض داریم.
۱۹					خوش خلقی و احترام به همسر به عنوان ارزش دینی اهمیت بسیاری برای من دارد.
۲۰					خداوند همیشه ناظر بر زندگی زناشویی ما و رفتارهای ما در مقابل همسرمان است.
۲۱					من از طریق آموزه های مذهبی به دنبال راهنمایی برای مسائل زناشویی هستم.
۲۲					من معتقدم که خداوند پیوند دهنده قلبهاست و هنگام بروز تعارضها ما را به یکدیگر نزدیک می کند.
۲۳					زندگی زناشویی من مورد تأیید خداوند نیست.
۲۴					من معتقدم هر کاری که موجب حفظ رضایت زناشویی شود ارزش مقدسی دارد.
۲۵					اگر من در زندگی زناشویی شکست بخورم، خداوند را ناراضی کرده ام
۲۶					خیلی از اوقات در زندگی زناشویییم از امدادهای غیبی خداوند بهره مند شده ام.
۲۷					من با همسرم در مورد اینکه چگونه بر اساس خواسته های خداوند عمل کنیم با یکدیگر تبادل نظر می کنیم.
۲۸					زدواج نهاد مقدسی است که توسط خداوند بنا نهاده شده است.
۲۹					من همواره هنگام بروز مشکلات در زندگی زناشویییم به خداوند توکل می کنم.
۳۰					من در آیین ها و مراسم مذهبی به همراه همسرم شرکت می کنم.
۳۱					احترام به والدین و خویشاوندان همسر ارزش دینی مهمی برای من است.
۳۲					یکی از مهمترین اهداف ازدواج نزدیکتر شدن به خداوند است.
۳۳					من از دستور خداوند درباره زندگی زناشویییم پیروی می کنم.